

ТМ	Г. XXIV	Бр. 3-4	Стр. 269 - 280	Ниш	јул - децембар	2000.
----	---------	---------	----------------	-----	----------------	-------

UDK 291.13:32 "19"

Прегледни чланак

Примљено: 29.06.2000.

Љиљана Рајшић

Економски факултет

Ниш

МИТОВИ ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА

Резиме

Феномен стварања, ширења, одржавања и нестајања митова предмет је многих филозофских и научних истраживања. У савременој науци и филозофији мит представља један од централних проблема. Осветљени су нови слојеви и димензије човековог митског одношења према стварности. Мада у савременој науци о миту још увек доминирају радови који за свој предмет имају традиционалне форме мита, све је веће интересовање за савремене митове. Савремено митско мишљење није исто што и првобитно, изворно митско мишљење. Оно је, како истичу истраживачи мита, псеудомитско мишљење. Митови двадесетог века нису "прави" већ "лажни" митови, јер објект митске вере нису трансцендентна, непостојећа, идеална бића, већ посебни аспекти друштвене стварности. Процеси митизације у нашем веку присутни су у свим областима друштвеног ивота. Међутим, највећи значај се придаје митовима који настају и живе у политичкој сфери. У објашњавању стварања и одржавања политичких митова, научници и филозофи полазе од тога да они представљају садржај друштвене свести, те да политичко митотворство, као облик световне религиозности, аналогно класичној религиозности, јесте идеолошки процес непознат онима који врше обоготваравање аспеката политичке стварности. Политички митови су колективне творевине, резултат колективно-несвесног и представљају спонтани одговор чланова друштвене групе на друштвену ситуацију. Али, истраживачи мита истичу, такође, да је модерни политички мит комплексан и парадоксалан социјални феномен. Политички митови су слоени и у себи противречни, јер док, са једне стране, представљају резултат спонтаног идеолошког процеса, са друге стране, они чине битни садржај одређених политичких идеологија. У том смислу, они се схватају као вештачка творевина појединаца или малих друштвених (политичких) група, при чему се истиче њихова инструментална, манипулативна улога. Политички митови су митови начињени по плану и служе намерном буђењу религијских осећања људи према одабраним аспектима из политичке сфере. Овај моменат се понекад пренаглашава, док се занемарује друга димензија политичког митотворства – спонтани карактер настајања политичких митова.

Кључне речи: мит, традиционални мит, политички мит, политичко митотворство, идеологија, световна религиозност.

Као социјални и културни феномен мит представља предмет интересовања великог броја филозофа и научника. Постоји богата литература која обрађује проблематику мита и митског мишљења. Почев од Викоа, са којим започиње стварно научно бављење митом, велики број филозофа, социолога, историчара, психолога, антрополога, етнолога, лингвиста итд. је покушао да одговори на питање, шта је мит. Постоје различите дефиниције мита, које се заснивају на различитим схватањима његовог карактера и улоге коју има у друштву.

У савременој филозофији и друштвеној науци мит је постао један од централних проблема, захваљујући многобројним истраживањима осветљени су нови слојеви и димензије мита. Може се рећи да је у току два столећа, колико трају истраживања, мит у великој мери проучен. Изграђен је велики број теорија у којима је са различитих становишта сагледавана проблематика митског стваралаштва. Међутим, и поред двестогодишње историје проучавања мита "не постоји ни толико потпуна ни толико универзална теорија да би се могло рећи да је појаву приближила сазнању и да је наука о миту и митском мишљењу постала доступнија, мање дискутабилна" (L. Mruz, 1976:85). Још увек постоје многа отворена питања и контроверзе о суштини, природи, садржају, структури и улози мита. Мит је свакако "једна од најтежих и најконтроверзнијих појава" (L. Mruz, 1976:85).

Мада у савременој науци о миту још увек доминирају радови који за свој предмет имају традиционалне форме мита, све је веће интересовање за савремене митове. Све је више теоретичара који се баве новим формама мита, испитујући феномен њиховог стварања, одржавања, ширења и нестајања, као и њихов карактер и улогу коју имају у животу савременог човека.

Наше доба карактерише стварање различитих митова. Штавише, неки аутори истичу да ниједна епоха није била богата митовима као ова, те да је наша савременост изузетно погодно поље за рађање и цветање нових форми мита. Свакако је претерано тврдити да је наша епоха богатија митовима од претходних епоха. Истина је, међутим, да је присутност мита неоспорна и да мит представља битну компоненту друштвене стварности двадесетог века. Стога је разумљиво повећано интересовање научника и филозофа за истраживање савремених форми мита. Али, како ови наши савремени митови, за разлику од старих митова, који су живели легалним животом, живе, рекло би се, више скровитим, илегалним животом, потребно је, на основу критичке митолошке анализе постојећег, разоткрити скривене облике мита и показати њихову суштину, као и узроке њиховог стварања и на тај начин извршити научну демитологизацију савремене стварности.

Чињеница да, упркос томе што наше доба није доба митова, мит и даље живи, казује да је велика грешка мислити да митски на-

чин мишљења, као специфични човеков однос према стварности, припада прошлости. Иако од институционализације хришћанства па даље митови нису више свеобухватни и преовлађујући облик друштвене свести (P. Jambrek, 1973:26), они су се у различитим формама одржали у свој досадашњој историји. Човекова митотворачка способност одржала се све до најновијег времена.

У 18. веку, у епохи просветитељства, француски филозофи су веровали да је време митова заувек прошло, будући да се, по њима, човек, упознавши природу и поставши њеним господарем, заувек ослободио страха. Француски филозофи су извршили радикалну демитологизацију дотадашње културе, прогласивши митове лажима и верским празноверјем. Али, просветитељство је, са једне стране, разорило старе, традиционалне митове, а са друге стране, оно је прешло у своју супротност тиме што је омогућило појаву нових врста митова. "У просвећеном је свијету митологија прешла у профаност." (M. Horkheimer, T. Adorno, 1974:41).

Будући да припадају домену профаног, савремен форме мита не смемо мешати нити поистовећивати са класичним митовима, јер митови двадесетог века, како упозоравају неки аутори, нису исто што и "изворни" или "чисти" митови. Савремено митско мишљење није исто што и првобитно, изворно митско мишљење. Оно је "псеудомитско" мишљење. Митови двадесетог века нису, дакле, "прави", већ "лажни" митови.

Шта је "изворни" или "чисти" мит? Најчешће се изворни митови одређују као: приповедање, приче о поступцима богова о њиховом саобраћању са људима или као фантастичне представе о свету, тј. као "систем фантастичних ликова богова и духова, који управљају светом" (Е.М. Мелетински; 1974). По нашем мишљењу, оба ова одређења су тачна и не искључују једно друго. Али, она су са друге стране непотпуна због чега их не треба узимати одвојено, већ заједно, будући да и једно и друго изражавају суштину изворних митова.

У свом изворном значењу мит јесте реч. Грчки *μῦθος* значи реч, говор, казивање. Мит је казивање о боговима и њиховом одношењу према људима. Али, исто тако, *μῦθος* значи "представу обликовану сасвим нехотично и несвесно", насупрот *λογος*-у који значи "свјесно рашчлањујуће и повезујуће појмовно мишљење" (А. Крешић, 1981:39). Грчка митологија је, према Марковим речима, представљала "природу и друштвене облике које је ... народна фантазија прерадила на несвесно уметнички начин" (K. Marks, 1969:240).

У савременој теорији о миту израз "мит" се употребљава у различитом смислу, чиме се, како истиче Е. Мелетински, "неоправдано проширује и модернизује његово значење" (Е. М. Meletinski; 1974:31).

"Мит" се не употребљава само у његовом изворном значењу, већ добија и многа друга значења. У двадесетом веку "мит" се не

употребљава само у смислу "несвесно обликована представа", односно "реч, говор, казивање", него и у смислу: "илузије, лажи, лажне пропаганде, празноверја, вере, конвенције или приказивања вредности у фантастичном виду, сакрализованог и догматског израза друштвених обичаја и вредности" (Е. М. Meletinski; 1974:31), као и у смислу: речитог симбола, фикције, предрасуде, посвећене традиције итд. В. Даглас примећује да је у двадесетом веку "мит постао више полемички него аналитички термин и да се његова полемичка употреба заснива на супротстављању традиције и нереда, поезије и науке, симбола и тврдње, обичног и оригиналног, конкретног и апстрактног, реда и хаоса, интензитета и екстензитета, стуктуре и текстуре, мита и логоса" (Е. М. Meletinski; 1974:31).

У еволуцији људског мишљења митско доживљавање света налази се негде између непосредног, чулног доживљавања ствари и појава и апстрактног мишљења. Први митови су настали као резултат човекове искомске потребе да објасни појавни свет, да одговори на питања о његовом пореклу и суштини, као и о властитој улози и месту у њему. Митски однос према стварности био је сазнајни однос, због чега је и друштвена улога изворних митова била пре свега сазнајна. Будући да, због своје неразвијене свести, није могао да проникне у његову суштину, човек је обоготворавао свет. У људским главама предметни свет је добијао фантастични одраз. Непознате и тајанствене силе природе у људској свести су се показивале у ликовима божанстава. Човек је веровао да се иза сваке природне појаве налази посебно божанство и да се све што се дешава у природи дешава услед деловања тих божанстава. Митска вера изражавала је човекову крајњу зависност од природе.

Први митови настали су као резултат деификовања најпре природних, а затим и друштвених сила. Обоготворавана је читава природа, као и појаве друштвеног живота. Природне и друштвене појаве и процесе човек није објашњавао на рационалан начин. Већ помоћу трансцендентних сила. Све је имало своје порекло и узрок у постојању недоступних и недокучивих, самовољних бића која владају и управљају светом. Митски однос према стварности био је, због тога, религиозни однос. Митска свест јесте религијска, дакле, отуђена, крива, илузорна, мистифицирана свест. Изворни митови представљали су облик друштвене свести који је "историјски и логички претходио разбијенијим формама религије" (Е. М. Meletinski; 1972:816).

Осим религије постоји и "световна" религија или "религија свакодневног живота" (Маркс). Световна религија је, према једној дефиницији, "систем идеја, осећања и акције неке групе унутар кога вјерници посвећују одабране аспекте друштвене стварности, које тада за групу представљају највећу вриједност" (N. Dugandžija; 1980:34).

Како свака религија садржи митове, као своју битну компо-

ненту, и световна религија која је као и она "права" исто тако облик отуђене, илузорне, мистифициране друштвене свести, садржи митску компоненту. Митови двадесетог века представљају елемент савремене, световно-религиозне свести. Наши савремени митови су, дакле, световни митови.

Световно митотворство није карактеристика само наше епохе. Световна религија, дакле, и митови као њена компонента, постојали су и раније. Процеси митизације аспеката друштвене стварности јавили су се још на самом почетку класне историје човечанства. Упоредо са митском вером постојала је и световно-митска вера, тј. религијска вера у нерелигијске, световне вредности.

Иако нису специфичност двадесетог века, јер прате сву досадашњу класну историју, световни митови нарочито карактеришу нашу савременост. Истраживачи мита и митског мишљења истичу чињеницу да је у овом веку дошло до наглог буђења митске свести и до стварања великог броја митова. Истраживачи, такође, истичу да се у поређењу са старим, традиционалним формама мита, "данашњи митови брзо демитизују и да је време њиховог трајања знатно краће" (L. Mruz; 1976:96).

Зашто се за наше савремене митове каже да нису "прави", већ "псеудомитови"? Оно по чему се савремени митови суштински разликују од класичних, због чега им се и даје атрибут "лажни", јесте то што објект митске вере нису трансцендентна, непостојећа, идеална бића, већ посебни аспекти друштвене стварности.

Може се рећи да су процеси митизације у нашем веку присутни у свим областима друштвеног живота. "Савремени препород мита указује се као појава обоготворења у односу ђовек-свет, човек-човек, човек-предмет, човек-поредак, итд." (J. Aćin; 1972:881).

Савремено значење мита често се не ограничава на појаву обоготворавања, већ се проширује тако што се израз "мит" употребљава као синоним за израз "идеолошка илузија", па се атрибут "митски" не придаје само оним идејама у којима су обоготворени аспекти друштвеног живота, већ и осталим идејама које су неадекватне стварности и које, због тога, сама стварност демантује (нпр. мит о демократији, мит о суверенитету итд.). При томе је, очигледно, одлучујући критеријум за употребу термина "мит" био универзално обележје свих форми мита – традиционалних и савремених – противречност између мита и стварности.

У савременим митолошким теоријама највећи значај се придаје истраживањима митова који настају и живе у политичкој сфери.

Мада проблематика стварања, ширења, одржавања и нестајања модерних политичких митова до сада, рекло би се, још није потпуно истражена, о њима постоји солидан број радова. О политичким митовима писали су Џ. Маркус, Р. Нибур, М. Елиаде, Е. Топич,

А. Сови, Х. Хатвилд, Х. Барт, Н. Берђајев, Ж. Сорел, Р. Барт и други. Они су истакли улогу митског мишљења у понашању маса у двадесетом веку.

Истраживања неких масовних политичких покрета и политичких система у новијој историји су показала да су митови били фактор усмеравања понашања маса у одређеном правцу. Митска компонента политичке свести људи у великој мери је одређивала правац њихове активности. Неки аутори, међутим, пренаглашавају и уопштавају ову чињеницу. Н. Берђајев, на пример, у миту види реалну силу историје. По њему "мит постаје реалност која преокреће историју" (N. Berđajev, 13-14/1971:173). За западнонемачког митолога Х. Барта "учење о социјалном миту ... је тесно повезано са схватањем покрета маса", будући да "маса и мит припадају једно другом" (F. H. Kesidi, 2-3/1973:189).

Однос научника и филозофа према политичким митовима двадесетог века је различит. Радови неких аутора представљају праву апологију политичког мита. Насупрот томе, велики број научника врши радикалну критику политичког митотворства. Однос према савременим политичким митовима зависи од тога како се они схватају, како се, пре свега, схвата њихова улога у политичком понашању људи. Док једни у њима виде револуционарну, други виде конзервативну улогу.

Ж. Сорел у модерним политичким митовима види, пре свега, ону стваралачку снагу која активира масе и развија револуционарне покрете. Широко прихваћени од маса, јер извиру из њихових потреба и представљају израз њихових хтења, ови митови, према Сорелу, подстичу људе на борбу, буде у њима рушилачку снагу којом ће уништити "оно што постоји" (G. Sorel, 1980:24). Према Сорелу, у револуционарној борби пролетаријата такву улогу има мит генералног штрајка.

Мит генералног штрајка у сореловој теорији револуције јесте један од централних митова. За Сорела генерални штрајк је "мит у који се затвара читав социјализам, тј. устројство слика које могу инстинктивно призвати све осјећаје који одговарају различитим облицима рата што га је социјализам повео против модерног друштва" (G. Sorel, 1980:89). Према Сорелу "штрајкови су у пролетаријату створили најплеменитије, најдубље и највише покретачке осјећаје које он посједује. Генерални штрајк их сакупља све у једну слику, а тим зближавањем сваки од њих добива своју највећу снагу" (G. Sorel, 1980:89). Такву револуционарну улогу мита Сорел је видео и у Марксовој идеји "катастрофичне" револуције.

Чешће, међутим, политички мит добија вредносно-негативно значење. Насупрот Сорелу и неким другим теоретичарима који су истакли позитивну улогу митова у политичком понашању масе,

велики је број оних аутора који у политичким митовима двадесетог века виде конзервативни фактор политичког живота.

Политички митови постоје од када постоји и држава. Прва политичке митологије имале су онакву друштвену улогу какву ће касније имати идеологије. У високим архаичким културама политичке митологије су, као социјално-сврховите творевине биле у служби оправдања власти и хијерархијских друштвених односа (на пример, египатска политичка митологија). У средњем веку такву улогу су имали хришћански митови – догме, који су заједно са осталим теолошким догмама, у рукама владајућих били моћно средство апологије и мистификације постојеће класне структуре друштва.

Према неким схватањима, идеологија, која је историјски настала много касније од политичке митологије, представља "систематизовани облик рационализоване митологије" (М. Матић, 1984:53), што је погрешно, будући да се митологија и идеологија не могу идентификовати, нити се идеологија може свести на митологију. Али, иако се идеологија и митологија суштински тазликују, може се говорити о митовима као елементу одређених идеологија.

Као врста савремених световних митова, политички митови нису "прави" већ "лажни" митови. Ако наши модерни политички митови нису исто што и антички изворни митови, зашто их онда ипак називамо "митовима"? Зашто неким појавама у политичкој сфери придајемо атрибут "митски"? Да ли и поред неопходне дистинкције коју морамо правити између "правих" и оних других, "лажних" митова, код обе врсте можемо пронаћи неке заједничке елементе?

У савременој науци мит се схвата као колективна творевина, тј. као производ колективне свести. Митови настају спонтано, као одговор на друштвену ситуацију, кроз процес ког они који у њему учествују нису свесни. У контексту оваквог схватања мита политички митови су колективне творевине настале као резултат обоготворавања аспеката политичке сфере, а политичко миротворство – идеолошки процес непознат онима који врше обоготворавање.

Али, политички мит је не само изванредно сложен, већ и парадоксалан социјални феномен. Модерни политички мит је комплексна, у себи противречна појава, чије испитивање подразумева узимање у обзир свих елемената релевантних за његово настајање и одржавање.

Када су у питању политички митови често се наглашава да они нису колективне творевине, тј. да не представљају спонтани одговор групе на друштвену ситуацију, већ да су искључиво вештачки производ појединаца (или уских друштвених група). Тако Е. Касирер пише да су политички митови "вештачки производи које су створили веома веште и лукаве занатлије" (Е. Kasirer, 1972:275). По њему, модерни политички мит је "мит начињен по плану" (Е. Kasirer, 1972:275).

Према Касиреру, "наши модерни политички митови изгледају

збиља чудни и парадоксални", будући да "у њима налазимо управо мешавину двеју делатности за које би се рекло да једна другу искључују. Модерни политичар морао је да удружи у себи две сасвим различите, па и непомирљиве делатности. Он мора да поступа истовремено и као хомо магус и као хомо фабер. Он је свештеник једне нове и сасвим ирационалне и тајанствене религије. Али када треба да брани и шири ту религију, он поступа веома методично. Ништа није препуштено случају: сваки корак је добро припремљен и промишљен" (Е. Kasirer, 1972:275). Касирер сматра да је "управо та чудна комбинација ... једна од најупадљивијих црта наших политичких митова" (Е. Kasirer, 1972:275).

Модерни политички митови представљају компоненту конзервативних, нарочито реакционарних политичких идеологија. Анализом садржаја тих идеологија може се установити да у њима постоје и такве идеје којима можемо приписати атрибут "митски". Идеолози конзервативних друштвених група изграђују системе политичких идеја, чија је политичка (зло)употреба у функцији идеолошке борбе тих група. Митски садржаји конзервативних идеологија представљају, стога, једно од средстава идеолошке борбе назадних друштвених група.

Бирна претпоставка за учвршћење и одржавање политичких поредака јесте општа сагласност око основних друштвених вредности заједнице. Стога се ни један политички систем репресивне грађанске цивилизације не темељи искључиво на употреби физичке принуде. Чак и у тоталитарним режимима, у којима физичка принуда представља примарну технику владања, употреба голе силе није довољна за ефикасно функционисање система, због чега се технике физичке принуде комбинују са манипулативним техникама. Помоћу пропаганде врши се индоктринација маса, са циљем да се постигне одређени степен сагласности, неопходан за одржање поретка. При томе, једно од средстава идеолошке индоктринације представљају политички митови који се намећу као важеће представе о држави, моћи, хијерархији, политичком ауторитету, вођству итд.

Политички митови имају, стога, интегришућу улогу. Индоктринација помоћу митолошких садржаја конзервативних политичких идеологија доприноси интеграцији појединаца у поредак, што представља битну претпоставку његовог одржавања.

Модерни политички митови су "инструментализовани", тј. "технизовани" митови, који у рукама технизатора представљају моћно средство манипулације и доминације. Политички митови су инструмент ошамућивања, заробљавања, завођења и отуђивања свести, што омогућава ефикасно политичко вођење маса. Будући да је однос конзервативних друштвених снага према миту увек злоупотреба мита, политички митови се користе тенденциозно.

Политички митови служе да оправдају власт и политичку

праксу владајућих група, односно, да прикрију и замагле друштвену стварност. Због тога они представљају средство идеолошке мистификације.

Као средство манипулације људима, политички митови служе да регулишу политичко понашање маса. Делујући на људску психу, они покрећу осећања и мотивације људи и усмеравају њихово понашање у правцу остваривања прагматичких циљева владајућих група. Стога се може рећи да је битна карактеристика политичких митова интенционалност. Политички митови служенамерном буђењу митско-религиозних осећања. Намерно изазвана митска вера у световне вредности постаје инструмент за остваривање конзервативних, реакционарних или чак деструктивних циљева отуђених центара политичке моћи.

Али, не треба апсолутизовати овај моменат. Помоћу интенционалног карактера политичких митова не може се до краја схватити механизам буђења и активирања митске свести. Јер политички митови неће остварити своју сврху, индоктринација неће бити успешна, уколико већ нису постојале тенденције митизације политичке сфере које израстају из одређених друштвених околности. Политичке митове не можемо, дакле, посматрати изван социјалног контекста, независно од друштвене структуре и карактера друштвених односа.

Моменат свесног, намерног стварања митова у политичкој сфери је свакако битан за разумевање модерног политичког митотворства. Међутим, читав проблем стварања политичких митова не може се свести на њихову организовану продукцију. Као социјални феномен, модерни политички митови не могу се објаснити уколико се не узме у обзир и моменат колективног, несвесног, спонтаног произвођења митова. Вештачко стварање митова и њихово ширење помоћу средстава масовног комуницирања, и процес колективног политичког мотивисања су две стране једног истог феномена. Због тога се може рећи да се схватање по коме су модерни политички митови вештачке творевине појединаца (односно уских друштвених група) и схватање по коме они представљају производ колективне свести, међусобно допуњују.

Извор политичког митотворства није, дакле, само у нама, већ се налази и изван нас – у отуђеним друштвеним односима. Као компонента конзервативних политичких идеологија митови не само да изазивају и буде митску свест, већ одржавају и појачавају већ постојеће тенденције митизације. Митолошки процес репродукције се као непрекидно отуђивање на плану свести, а представља последицу практично-политичког отуђења. Митске илузије израстају из отуђених друштвених односа. Политичка митологија (у смислу колективне свести) представља, према томе, идеолошки (искивљен, изопачен) израз тих односа. Она је "прави дух практично-политичког оту-

ђења" (А. Крешић, 1968:172).

У условима потпуног отуђења човек ће, "осећајући се немоћним према големом друштвеном апарату, према политичком апарату и апсолутизму ... спустити бога на земљу, обоготворити државнике, а своју усамљеност, друштвену и радну парцијализацију и подвојеност, искљученост из друштва те немогућност утјецаја на друштвена збивања осмишљаваћ ће и надопуњавати имагинарним и ирационалним" (Š. Vahtijarević, 1975:33).

Суштина модерног политичког митотворства јесте у томе што се објект митизације издиже и смешта у једну посебну, метафизичку (надличну, надискусвену, надисторијску) реалност. Као део митског простора митизовани објекти окоштавају, постају непокретни, непроменљиви.

Социјалној подлози, као битној претпоставци политичког митотворства, треба додати још једну претпоставку, а то је – емоционална подлога мита, "из које се он рађа и са којом стоји или пада" (Е. Kasirer, 1972:45). Јер, "мит се не рађа само из интелектуалних процеса; он избија из дубоких људских емоција ... он је израз емоција" (Е. Kasirer, 1972:70). Нагло буђење и активирање митске свести помоћу митолошких садржаја конзервативних идеологија увек се јавља у кризним ситуацијама, у атмосфери страха, несигурности и егзистенцијалне угрожености. Ово је нарочито карактеристично за тоталитарна друштва, у којима је изражена тенденција манипулације страхом. Манипулација страхом представља помоћно средство регресивне политике, због чега техника наметања политичких митова увек прати злоупотреба људских емоција.

Објективно условљени страх вештачки се појачава "сликом повијести лажне конкретности, уротничком теоријом" (F. Neumann, 1974:274), чија "посебна опасност лежи у зрну истине које је садржано у тој слици повијести" (F. Neumann, 1974:253). Уротничка теорија се заснива на идеји постојања непријатеља који прети да угрози основне вредности система. Уколико непријатељ не постоји, он ће бити измишљен. Фигура непријатеља, којој у религији одговара нечастива сила, јесте саставни део политичке митологије. Стога је стварање политичких митова увек повезано са стварањем негативних митских образаца или антисимбола.

Нека политичка идеја за коју кажемо да је мит ЈЕСТЕ политички мит само уколико је широко акцептована и реализована, тј. уколико је масовно прихваћена и постала битан елемент свести великог броја људи, те стога представља значајан детерминишући фактор њиховог политичког понашања. "Однос према миту није знање, него акт тоталне и поверљиве акцептације ... која не осећа потребу за оправдањима" (L. Kolakovski, 1974:502).

Митизована политичка свест маса је религиозна свест. О то-

талној акцептацији политичких митова може се говорити уколико према њима постоји религиозан однос, однос некритичке, догматске вере. Политички верник верује у политичке митове онако како класични верник верује у теолошке догме. Исто тако, однос политичког верника према митозованим друштвеним вредностима сличан је односу који класични верник има према богу. Политички верник је верник, да употребимо Фромов израз, "ауторитарне световне религије" у којој се уместо бога "штује Фјерер, или Вољени отац Народа, или Држава, или Раса, или Социјалистичка Домовина" (А. Крешић, 1981:68).

Сакрализација аспеката политичке стварности представља битну карактеристику политичког митотворства. Због тога се од политичких верника према политичким митовима захтева онакав однос, какав се има према светом. А однос према светом је однос априорног и безусловног прихватања. Јер, "свето се прихваћа и мора прихватити унапријед већ по томе што се јавља као свето" (S. Vгсап, 1978:72). То је однос беспоговорне и тоталне "предрефлектиране и нерелективне привржености" (S. Vгсап, 1978:72). Све што је свето је недодирљиво и зато се не сме некажњено критиковати и доводити у сумњу, због чега технику наметања политичких митова увек прати и техника кажњавања оних који их не прихватају.

Новије историјско искуство је показало да је у одређеним друштвима политичка свест људи била у том степену оптерећена митским садржајима, да је то утицало на правац њиховог понашања, те да је буђење и учвршћивање митске вере маса у неке основне друштвене вредности имало далекосежне трагичне последице. Због тога политичке митове треба посматрати као битну компоненту неких масовних политичких покрета у двадесетом веку, без чијег темељног истраживања, по нашем мишљењу, није могуће до краја проникнути у карактер и суштину тих покрета.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аћин, Јовица, Љекаоника (mitski prostor), Zbornik *Mit, tradicija, savremenost*, Nolit, Beograd, 1972.
2. Баhtijareвић, Штеfica, *Religijsko pripadanje u uvjetima sekularizacije društva*, Narodno sveučilište grada Zagreba, Zagreb, 1975.
3. Бердаев, Николај, Carstvo Duha i Ćesara, *Kultura*, Beograd, 13-14/1971.
4. Дугандџија, Никола, *Svjetovna religija*, Mladost, Beograd, 1980.
5. Хорхејмер М., Адомо Т., *Dijalektika prosvetiteljstva*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1974.
6. Касирер, Ермст, *Mit o državi*, Nolit, Beograd, 1972.
7. Кесиди, Ф. Н., Класични и савремени мит, *Gradina*, Ниш, 2-3/1973.
8. Колakovски, Лешек, Присутност мита, *Treći program*, Beograd, 20/1974.
9. Крешић, Андрија, *Dijalektika politike*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1968.
10. Крешић, Андрија, *Filozofija religije*, Naprijed, Zagreb, 1981.
11. Маркс, Карл, Прилог критички политичке економике, *Kultura*, Beograd, 1969.
12. Матић, др Милан, Мит и политика, Radnička štampa, Beograd, 1984.

13. Meletinski, E. M., Mitološke teorije XX veka na Zapadu, Zbornik *Mit, tradicija, savremenost*, Nolit, Beograd, 1972.
14. Meletinski, E. M., *Poetika mita*, Nolit, Beograd.
15. Mruz, Leh, Mit i mitsko mišljenje, *Kultura*, Beograd, 33-34/1976.
16. Neumann, Franz, *Demokratska i autoritarna država*, Naprijed, Zagreb, 1974.
17. Sorel, Georges, *Revolucija i nasilje*, Globus, Zagreb, 1980.
18. Vrcan, Srdan, Reč u diskusiji, *Revija za sociologiju*, Zagreb, 3-4/1978.

Ljiljana Rajšić, Niš

MYTHS OF THE 20th CENTURY

Summary

The phenomenon of creating, spreading, maintaining and disappearing of myths has been the subject of a great many philosophical and scientific researches. In modern science and philosophy, the myth is one of the central problems. New layers and dimensions of man's mythical attitude towards reality have been clarified. Though modern science of myths has been dominated by the papers dealing with traditional forms of myths, there is a growing interest in contemporary myths. Contemporary mythical thought is not equivalent to the primeval, original mythical thought. It is, according to myth explorers, a pseudo-mythical thought. The myths of the 20th century are not "real" but "false" myths, since the object of the mythical faith is not transcending, non-existing, ideal beings, but specific aspects of social reality. Processes of myth-creation in our century are present in all areas of social life. However, the greatest importance is paid to myths created and living in the political sphere. To explain creating and maintaining political myths, scientists and philosophers start with the premise that they represent the content of the social awareness, and that political myth-creating as a form of secular religiousness, by analogy to classical religiousness, is an ideological process unknown to those imputing godly attributes to different aspects of political reality. Political myths are collective creations, a consequence of the collective unconsciousness and represent a spontaneous answer to social conditions on the part of members of a community. However, myth explorers also emphasize that the modern political myth is a complex and paradoxical social phenomenon. Political myths are complex and contradictory within themselves for they represent a result of a spontaneous ideological process, on one side, and they make up the essential content of particular political ideologies, on the other. Therefore, they should be comprehended as an artificial creation of individuals or small social (political) groups, with an emphasize their instrumental and manipulative role. Political myths are the myths created according to a plan with an aim to deliberately arouse religious feelings towards the chosen aspects in the political sphere. This moment is sometimes overemphasized while neglecting the other dimension of political myth-creating – spontaneous character of creating political myths.

Key words: myth, traditional myth, political myth, political myth-creating, ideology, secular religiousness.